एकोऽधिनियमः
(विश्वविद्यालयाधिनियमस्य अंशविशेषाः)

नलवार्याम् एकः शैक्षिक-अनुमोदित-शोधस्तथा आवासिकविश्वविद्यालयस्य स्थापनं सगठनञ्च

प्रस्तावना- कारणं नलवार्याम् एकस्य शैक्षिक-अनुमोदितशोधस्तथावासिकविश्वविद्यालयस्य स्थापनस्य संगठनस्य च सौविध्यर्थम्।

१. **लघुशीर्षकं तथा प्रारम्भणम्** – अनेन भारतवर्षस्य द्विषष्टितमगणराज्यदिवसे निम्नोल्लिखितविधिना विधिः (अधिनियमः) निर्धार्यते-

क. अधिनियमोऽयंकुमारभास्करवर्मसंस्कृत-पुरातनाध्ययनविश्वविद्यालयाधिनियमः, २०९९ इत्यनेन ज्ञायते।

ख. राज्यसर्वकारेण आधिकारिकराजपत्रेण अधिसूचितदिवसात् अधिनियमोऽयं कार्यकरी भविष्यति।

२. **परिभाषाः**अस्मिन् अधिनियमे, अस्यां सूच्यामवस्थितम् अग्रहणयोग्यं कञ्चिदपि अर्थं व्यतिरिच्य,-

क) 'अनुमोदितमहाविद्यालयः' इत्युक्ते एकः महाविद्यालयः यः संलग्नमहाविद्यालयः स्वीकृतिप्राप्तमहाविद्यालयो वा नास्ति, अधिनियमस्य पञ्चमखण्डाधीने विश्वविद्यालयतः अनुमोदितः महाविद्यालयस्य मर्यादाप्राप्तश्च।

ख) शिक्षामण्डलम् इत्युक्ते २६(षड्विशं) खण्डद्वारा संरचिता एका शैक्षिकपरिषद्।

ग) सांस्थिकसभा इत्युक्ते १६ संरव्यकखण्डाधीने संरचिता सांस्थिकगोष्ठी षोडश।

घ) विभागः शब्दस्यार्थो भवति विश्वविद्यालस्य कस्यचित् एकविषयस्यअध्ययनसमूहः विभाग इत्यनेन नामकरणं क्रियते।

ङ) कार्यवाहिपरिषद् शैक्षिकपरिषद् चेति शब्दयोः अर्थौ भवतः कार्यवाहिपरिषद् शैक्षिकपरिषद् च ये क्रमशः १८ संख्यकखण्डे तथा २० संख्यकखण्डाधीने संरच्येते।

च) वित्तसमितिः शब्दस्यार्थो भवति वित्तविषयिकीसमितिः या २८ संरव्यकरवण्डाधीने संरचिता भवति।

छ) प्रशाला इत्युक्ते विश्वविद्यालयद्वारा परिचालित अथवा स्वीकृतः छात्र-छात्राणाम् आवासिकमानकः, यत्र प्रशिक्षणप्रदानस्य अन्यान्यानुषंगिकनिर्देशनादानस्य च व्यवस्थाअस्ति।

ज) विभागाध्यक्षः शब्दस्यार्थो भवति कस्यचित् विभागस्य प्रभारी शिक्षकः, यस्य विश्वविद्यालयः .यथा नामकरणं करोति विश्वविद्यालयस्य अन्ये जनाः अपि तथैव नामकरणं कुर्वन्ति।

झ) छात्रावासः शब्दस्यार्थो भवति छात्राणां छात्रीणां च आवासिकमानकः यः विश्वविद्यालयद्वारा स्वीकृत-परिचालितः प्रशालातः पृथक वर्तते।

ञ) 'स्नातकोत्तरमण्डलम्''स्नातकस्तरमण्डलम्' चेति शब्दयोः अर्थौ भवतः। क्रमशः २२ संख्यकखण्डद्वारा २४ संख्यकखण्डद्वारा संरचितं स्नातकोत्तरमण्डलं स्नातकमण्डलं च।

ट) स्वीकृतमहाविद्यालयः इत्युक्ते एकः संलग्नमहाविद्यालयः अथवा विश्वविद्यालयद्वारा अनुमोदितमहाविद्यालयः अपिच ५ संख्यकखण्डाधीने स्वीकृतिप्राप्तमहाविद्यालयस्य मर्यादालब्धं प्रतिष्ठानम्।

ठ) 'प्रवरणसमितिः' शब्दस्यार्थो भवति चयनसमितिः यस्याः३० संख्यक-खण्डाधीने संरचनं भवति।

ड) राज्यसर्वकारः शब्दस्यार्थो भवति असमसर्वकारः।

ढ) सम्विधयः अध्यादेशाः तथा विनियमाः इति शब्दानामर्थाः भवतु क्रमशः सम्विधिः, अध्यादेशस्तथा विश्वविद्यालयेन प्रणीतः नियमः।

ण) शिक्षकः इत्युक्ते एकोऽधयापकः एकः प्रवाचकः, महाविद्यालयेन विश्वविद्यालयेन वा नियुक्त एकः व्याखाता। अथवा तश्यानां निदेशानांज्ञापकः सूचको वा शोधस्य तत्वावधायको वा यः विश्वविद्यालयेन आख्यायितस्तथा शिक्षकत्वेन स्वीकृतः।

३. **विश्वविद्यालयः** क) कुलाधिपति-कुलपति-कुलाधिसचिवैः सांस्थिकगोष्ठयाः सदस्यैश्च विधिद्वारा रचितायाः संस्थायाः नाम कुमारभास्करवर्मसंस्कृतपुरातनाध्ययनविश्वविद्यालयः।

ख) विश्वविद्यालयस्य स्वनाम्ना विधिगतपर्यासोपस्थापयितुं स्थायी-उत्तराधिकारप्राप्तमूद्रा अस्ति।

४. **विश्वविद्यालयस्य क्षमताः**

विश्वविद्यालयस्य स्वीया क्षमताऽस्ति, यथा-

(क) निर्दिश्यते यत् (दूरस्थपाठ्यक्रमस्यान्तभूक्तिना सह) कला-प्रौद्योगिकविद्या-शिक्षा-भाषा-विज्ञान-नीतिशिक्षा-आयुर्वैद-ज्योतिष-योग-मन्दिराणां परिचालने तथा च शंकरदेवदर्शन-तान्त्रिक-शाक्तदर्शन-बौद्धदर्शन-प्रकृतिवन्दना-परिवेषाध्ययनादि-स्थानीय-स्तरीयप्रासंगिकपाठ्यक्रमाणां संयोजनेन उन्नतविश्वविद्यालयपर्याये विशिष्ट-पुखानुपुंखाध्ययनपरकशिक्षाप्रदानेन सार्धं सर्वक्षेत्रीयशिक्षायाः उन्नयनस्य प्रसारस्य विस्तारस्य च विधानम्।

(ख) अस्य उद्देश्यस्य विस्ताराय विश्वविद्यालयपरिसरे विश्वविद्यालयाद् बहिः च क्षेत्रीयशिक्षाकेन्द्रविशेषप्रयोगशाला अथवा तादृशस्य अन्यस्य केन्द्रस्य स्थापनम्।

(ग) परिसरबहिर्भूतशिक्षादानस्य सम्प्रसारणस्य च सेवायाः व्यवस्थाकरणम्।

५. **अधिकारक्षेत्रम्.**अस्याधिनियमस्य संरचणानुसारं विश्वविद्यालयस्य क्षमता, असमराज्यस्य सर्वाणि भौगोलिकक्षेत्राणि आहर्तुं क्षमता प्रदीयते। तथा च असमात् बहिर्भूतक्षेत्राणां महाविद्यालयाणां अनुष्ठानानि तथा अन्यान्यसंस्थाः अस्य भौगोलिकसीमारूपेण गण्यन्ते। अथवा विश्वविद्यालयस्य सर्वाः क्षमताः राज्यसर्वकारस्यपूर्वानुमतिसापेक्षं वर्धिताः भविष्यन्ति।

६. योऽयं विश्वविद्यालयः सर्वासां श्रेणीणां जातीनां धर्मविश्वासानां च कृते मुक्तः

विश्वविद्यालयोऽयं सर्वैषां व्यक्ति-लिंग-वर्ण-जाति-धर्मविश्वासानां कृते निरपेक्षभावेन मुक्तो भविष्यति , तथा तादृक्व्यक्तिमधिकृत्य धर्मं वृत्तिं वा परीक्षणं कर्तुम् इष्यते चेत् विधिगतभावेन स्वीकृतं न भविष्यति।यदि शिक्षकनियुक्तिः अथवा छात्राणां नामाङ्कनं अथवा सर्वकारीयपदग्रहणार्थं विश्वविद्यालयतः कामपि सुविधालाभार्थं यत्र तादृशस्य परीक्षणस्य आधारेण किमपि इच्छापत्रम् अथवा किञ्चित् यान्त्रिकभावेन दानादिग्रहणं भवति।

सम्विधयः

(३४).(१) अस्याधिनियमस्य विध्यनुसारं, न्यायालयेन अनुमोदितं भवति चेत् कार्यवाहिपरिषद् अधिनियमस्यास्य खण्डान् प्रयोक्तुं सम्विधिरचनां कर्तुं शक्नोति तथा च सर्व-विषयेषु सम्विधेः प्रयोगो भविष्यति अथवा सम्विधिव्यवस्थापनानुसारं भविष्यति।

(२) केनापि पक्षपातेन विना उपर्युक्तोपखण्डीयसम्विधयः सर्वेषां कृते प्रयोज्याः भविष्यन्ति अथवा निम्नोलिखितविषयेषु कश्चित् यथा-

i. विश्वविद्यालयस्याधिकारी भवितुं विश्वविद्यालये कर्मरतजनस्य घोषणापत्रम्।

ii.विश्वविद्यालये कर्मरतानां सर्वेषां अधिकारिभिः कुलपतिना सार्धं सर्वेषां पदाधिकारीणां नियुक्तिः, क्षमताः, कार्यावली, कार्यकालः तथा च पणाः अस्मिन्नधिनियमे सन्निविष्टाः न विद्यन्ते।

iii. विश्वविद्यालयस्य विभिन्नानां कर्तृपक्षाणां घोषणा च ।

iv. विश्वविद्यालयस्य अधिकारिणां सांस्थिकसदस्यानां संविधानं, क्षमता, तथा कार्यावली अधिनियमेऽस्मिन् व्यवस्थाप्यते।

v.अनुष्ठानस्य विधिस्तथा च वृत्ति-पुरस्कार-उपाधि-अवैतनिकोपाधि, पद-डिप्लोमा-मानपत्रैः सह अन्यान्यशैक्षिकसम्मान-पुरस्कारप्रदानं तथा तेषां प्रत्याहरणम्, विधिद्वाराअनुमोदनप्राप्तमहाविद्यालयानां स्वीकृतिप्राप्तानुष्ठानानां स्थापनंनिराकरणं च, विश्वविद्यालयद्वारा संरक्षिताः संचालिताः ग्रन्थागाराः परीक्षागाराः, संग्रहालयाः, सभागाराः, छात्रावासः, आवासाः, अथवा विश्वविद्यालयद्वारा अपरिचालितविधयः यथा अनुमोदनं स्वीकृतिं च प्रत्याहारकरणविषयकपणानि तथा च तादृशाः महाविद्यालयाः संस्थानानि च येषां अनुमोदनं स्वीकृतिप्रदानं चेतिविषये विशेषाधिकारविषयकविषयाः,-

उपलभ्यते यत् केषामपि महाविद्यालयानां परिचालनमस्य संविधिःन स्थास्यति। अपि च कर्मचारिणः नियोजनस्य पणानि सर्वकारीयमहाविद्यालयस्य नीत्यनुसारं भविष्यति तथा च सर्वकारीयानुदानप्राप्तमहाविद्यालयानां कृते राज्यसर्वकारेण प्रयुक्तनीतिनियमानां विश्वविद्यालयेन सह आलोच्य रचनां कुर्यात्।राज्यसर्वकारस्य पूर्वानुमोदनेन विना विश्वविद्यालयः कस्यचित् नूतन-महाविद्यालयस्योद्घाटनस्य अनुमोदनं कर्तुं न शक्नोति। तथा विश्वविद्यालयस्य कस्यश्चित् नूतनप्राक्विश्वविद्यालयश्रेण्याः महाविद्यालयस्य वा अनुज्ञाप्रदानस्य अनुमोदनप्रदानस्य अधिकारक्षेत्रं न भविष्यति।

vi. महाविद्यालयानाम् अनुष्ठानानाम् अन्यान्यसंस्थानां च संलग्नीकरणं स्वीकृतिप्रदानं अनुमोदनंचेति विषये परिदर्शनमनुसन्धानानि च कार्यवाहिपरिषदा प्रणालीबद्धभावेन कर्त्तव्यानि भवति। तथा कार्यवाहिपरिषद् तेषामुपरि सामान्यनियन्त्रणस्य पर्यवेक्षणस्य च दायित्वपालनं करिष्यति।

३. सांस्थिकगोष्ठ्याः यः कोऽपि सदस्यः सम्विधिप्रारुपगोष्ठयां प्रस्तावयितुं शक्नोति तथा सा गोष्ठी ईदृकप्रारूपं कार्यवाहिपरिषदं प्रेरितं शक्नोति यथा कार्यपालिकापरिषद् तद्विषयं ग्रहीतुं पारयति अथवा परामर्शेन सह प्रारूपं प्रदातुं शक्ष्यति।

४.किन्तु अस्मिन् खण्डे विद्यमाने कस्मिंश्चित् विषये कार्यवाहिपरिषदः कस्यापि सम्विधेः प्रारूपं न प्रयच्छति, यत्र विश्वविद्यालयस्याधिकारीणां क्षमता-कार्यावली-संविधानानां च उपरि प्रभावारोपितो भवति। यावत् पर्यन्तं तस्मिन् विषये प्राधिकारिणः स्वमन्तव्यप्रदानस्य सुविधां नायाति तावत् कुलपतिः कार्यपालिकापरिषदं प्रारुपस्य गोष्ठ्याम् उपस्थापयितुं न अनुरुन्धे।

५.	कश्चित् नवसम्विधिः, सम्विधिपरकसंयोजनं, संशोधनं, सम्विधेः परिष्करणं परिवर्तनं च कुलपतेः पूर्वानुमतेः प्रयोजनं भवति।येन सम्मति-असम्मतिभिः चर्चाभिः एतं लाघवं कर्तुं शक्नोति।

विनियमाः-३६.(१) विनियमोऽयं व्यवस्थापनाधीनः, सम्विधयः तथा अध्यादेशाः च अस्य अधिनियमस्यविनियमप्रसंगे विश्वविद्यालयस्य प्राधिकारिणः कार्य-सम्पादने प्राप्तक्षमताप्रयोगे चसम्विधिस्तथा अध्यादेशविषये नीतिरचनां कर्तुं शक्नोति।

(२) जनतासु काञ्चित् विद्वेषभावनाम् अनुत्पाद्य तादृक्किनियमस्य पूर्वतनाः उपशाखाः सर्वस्मिन् क्षेत्रे प्रयोज्याः भवन्ति। अथवा निम्नोल्लिखिताः ये केऽपि, यथा

क. निर्दिष्टप्राधिकारिणा सह युक्तसभायां कार्यप्रणाली अवलम्वनीयाभवति। तथा अस्य संरचनायां सदस्यसंख्या अधिका भवितव्या।

ख. अधिनियमोऽयं सम्विध्यध्यादेशयोः अन्तर्गताः सर्वे विषयाः यथाविधिनियमानुसारं भवेयुः।

ग. प्राधिकारिणा साकं युक्ताः सर्वे विषयाः प्राधान्येन अन्यभावेन च न गृहीत्वा अयमधिनियमः, सम्विधिषु अध्यादेशेषु च येषां कृते अथवा येन माध्यमेन उल्लिख्यते तत्र प्रयुक्तव्यं भवति।

३७. अधिनियमः अथवा प्रस्तावाः किञ्चित् कारणमथवा विशेषानियमतां न भवति चेत् अवैधो न भवति।

विश्वविद्यालयस्य कस्याश्चित् समित्याःप्राधिकारिणो विधिः प्रस्तावो वा बाधितो/अचलो भविष्यति यदि कर्मरतस्य पदाधिकारिणः पदं रिक्तं भवति, केनचित् कारणेन सदस्यानां पदानि रिक्तानि भवन्ति चेत् निर्वाचने मनोनयने नियुक्त्यां च अव्यवस्थायाः/व्यभिचारस्य वा अवकाशो भविष्यति।

(४४)**राज्यसर्वकारस्य पर्यवेक्षणक्षमताः-**

(क). यदा कदा राज्यसर्वकारानुसारं विशेषकारणवशतो वा भविष्यति विश्वविद्यालयस्य कानिचित् कार्याणि न सम्पाद्यन्ते चेत् निर्दिष्टभावेन सर्वकारीयानुदानस्य विश्वविद्यालयकोशस्यच अपप्रयोगस्य अपव्यवहारस्य कृते राज्यसर्वकारः कार्यवाहिपरिषदं तत्तत् विषये प्रष्टुं शक्नोति। अस्मिन् विषये राज्यसर्वकारः विषयस्यास्य विस्तृतविवरणं समयसुविधानुसारं ज्ञातुमिच्छति तर्हि कार्यवाहिपरिषद् तत्विषयकप्रस्तावं ग्रहीतुं शक्नोति।